

Onko englannin ylivalta tieteessä välttämätöntä?

Vesa Oittinen

Tieteessä tapahtuu-lehdessä 3/06 käytiin mielenkiintoista keskustelua tieteen kielestä. Voidaan ilman muuta yhtyä Pirjo Hiidenmaan hänen korostaessaan sitä, että yliopistoilla on muitakin tehtäviä kuin tutkimus, nimittäin opetus ja vuorovaikutus ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja näiden tulee näkyä myös yliopiston harjoittamassa kielipolitiikassa. Myös Tapio Markkanen on nähdäkseni täysin oikeassa todetessaan, että englannin paineen edessä on jokaisen yliopiston jäsenen syytä huolta suomen kielestä ja sen käytöstä.

Tieteen ja tutkimuksen kieli on kuitenkin todella monisyinen ongelma, eikä sen tarkastelu pelkällä englanti-suomi-ulottuvuudella ole vielä riittävä – jo siksiäkään, että yhtälöstä yllättävän usein näyttää unohtuvan toinen kotimainen kielemme, ruotsi. Mutta lisäksi mielestäni olisi syytä myös suhtautua hieman kriittisemmin englannin asemaan tieteen kansainvälisenä kielenä.

Tällä hetkellä Suomessa vallitsevassa tiede- ja tutkimuspoliittisessa ilmapiirissä samaistetaan englanninkielisyys ja kansainvälisyys. Sitä tunnutaan pidettävän itsestään selvyytenä, jonaakin täysin horjumattomana aksioomana. Suomen Akatemian pääjohtaja Raimo Väyrynen kirjoittaa kuuluvansa ”englannin kielen tieteellisen käytön vannoutuneisiin kannattajiin” (TT 3/06).

Luonnontieteellisen ja soveltavan teknisen tutkimuksen alueella ehkä onkin ”ainoa mahdollisuus [...] kirjoittaa englanniksi”, kuten Väyrynen toteaa. Mutta humanistiseen tutkimukseen kuuluu aivan erottamattomasti sivistynyt monikielisyys. Omalla alallani, filosofiassa ja aatehistoriassa, minulle ovat englannin lisäksi olleet aivan yhtä tärkeitä, jollei tärkeämpiäkin kieliä saksa, venäjä ja italia. Valitettavasti tämän hetken tilanne Suomen tieteessä näyttää johtavan siihen, että monipuolinen kielitaito muuttuu yhä kasvavassa määrin dismeriitiksi, taakaksi josta on pyrittävä pääsemään eroon jos haluaa edetä tieteellisessä maailmassa.

*

Puhun kokemuksesta. Olen julkaissut suuren osan tieteellisestä tuotannostani, väitöskirjaa

myöten, saksaksi. Kielen valinta tuntui aikoinaan luonnolliselta, koska olen pitkälti orientoitunut juuri saksankieliseen keskusteluun ja tutkinut klassista saksalaista filosofiaa, sekä Kantia että Hegeliä. En vielä parikymmentä vuotta sitten saattanut arvata, että englanti jyrää alleen muut niin sanotut suuret kongressikieliet niin totaalisti kuin mitä se on tehnyt.

Tilanne on johtanut siihen, että olen joutunut esimerkiksi viranhaussa muita, englanniksi julkaisseita kollegoitani huonompaan asemaan puhtaasti kielellisistäkin syistä. Tyyppillinen tapaus oli muuan professuurin haku Turun yliopistoon jokin vuosi sitten. Oli kolme asiantuntijaa, kaikki Yhdysvalloista. Yksi asiantuntijoista ilmoitti lausunnossaan reilusti, että ei osaa saksaa eikä siksi ole voinut tutustua saksankielisiin julkaisuihini, ja sama kieliongelma näytti vaivaavan kahta muutakin asiantuntijalausuntoa.

Kun valitin Turun yliopiston yhteiskuntatieteelliselle tiedekunnalle viranhakijoiden epätasapuolisesta kohtelusta, sain vastaukseksi, että valitukseni on perusteeton, koska olisin halutesani voinut liittää mukaan julkaisujeni – mm. väitöskirjan – englanninkielisen käännöksen!

Kuvio on toistunut, viimeiksi Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin kohdalla. Kollegiumin hakuohjeissa ilmoitettiin, että hakemuksen voi laatia englannin lisäksi myös saksaksi tai ranskaksi – joten kirjoitin projektipaperini saksaksi, koska se liittyi Hegelin filosofiaan. Taas sama juttu: yksi asiantuntijoista ei osannut lukea saksankielistä hakupaperia ja jätti tyhjän lausunnon. Myös tässä tapauksessa valitukseni todettiin aiheettomaksi – joskin Tutkijakollegiumi välittömästi sen jälkeen muutti hakuohjeitaan niin, että vain englanniksi laaditut hakemukset ovat tästä lähtien mahdollisia!

Nimenomaan Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin kohdalla yksipuolinen englannin suosiminen on ikävää, koska kollegiumi on perustettu nimenomaan humanistisen tutkimuksen edistämiseen. Kyse näyttää olevan aivan tietoisesta linjanvalinnasta, sillä Tutkijakollegiumin johtaja Juha Sihvola on jo ehtinyt julistaa tuolloin päätoimittamassaan *Historiallisessa Aikakauskirjassa* (4/05), että ”englanti on humanistisilla aloilla ai-

T I E T E E S S Ä T A P A H T U U
45

noa aidosti kansainvälinen kieli ja muut provin-
siaaliseksi vaipuneita”.

Naiivisti Sihvola perustelee englannin yksipuolista suosimista tieteen kielenä sillä, että ”englantia oppii kuka tahansa”. Niin varmaan oppiikin, mutta entä jos tieteellinen tuotanto tai suuri osa siitä on jo julkaistu jollakin muulla kielellä kuin englanniksi? Miten siinä tapauksessa taataan tasapuolinen arviointi esimerkiksi virantai tutkimusrahoituksen haun yhteydessä?

Itselläni ei ole mitään englanniksi julkaisemista vastaan – itse asiassa editoin äskettäin erään alani kansainvälisen julkaisun teemanumeron kokonaan englanniksi – mutta vaikka alkaisin tästä päivästä lähtien käyttää yksinomaan englantia, kestäisi eläkeikään asti ennen kuin ansioluetteloni koostuisi voittopuolisesti englanninkielisistä julkaisuista.

*

Nyt ehkä vastataan, että globalisaatioon liittyy erottamattomasti englannin kielen valta-ase-
ma, ja siksi se on vain hyväksyttävä. Näinköhän? Epäilenpä, että tällaisen väitteen esittäjillä on kovin yksipuolinen, teknokraattinen ja mukavuudenhaluinen kuva globalisaatiosta; he eivät tahdo myöntää, että mahdollisia ovat myös sivistyneet kansainvälistymisen muodot, joiden erottamattomana tunnusmerkkinä on monikielisyyden tietoinen viljely.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, dosentti ja Suomen Akatemian tutkija Helsingin yliopiston Aleksanteri-instituutissa.